

משרד החינוך והתרבות - המחלקה לתרבות תורנית

ג ל י ו נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
בעריכת נחמה ליבוביץ שנת העשרים ושש

ל"ב

וישלה (תשכ"ז)

א. שאלה כללית:

פעמים בחייו נאלץ יעקב לשכך כעסו של מי שתקיף ממנו. ושונים הם האמצעים שבהם הוא נוקט לשכך כעס.

השנה את ההכנות של יעקב לפגישתו המאימת עם עשו (בר' ל"ב-ל"ג)
עם ההכנות של יעקב לפגישת בניו עם צפנת פענח - (בראשית מ"ג י"א - י"ד)

במה הן דומות, במה הן שונות ומהי סיבת השוני?

ב. לדרכי פרשנותו של רש"י:

(1) ה' ד"ה גרתי: לא בעשיתי שר וחשוב

אלא גר, אינך כדאי לשבוא

אותי על ברכת אבי שברכני

(בר' כ"ז) "הוה גביר לאחיר",

שחרי לא נתקיימה בי.

ד"א: גרתי בגימטריא תרי"ג,

כלומר עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג

מצוות שמרתי ולא למדתי מסעשיר

הרעים,

(א) מה קשה לו בפסוקנו?

(ב) בשחי דרכים מוגדרות מיישב רש"י

את הקשי הנ"ל, הסבר סחו הנגוד

בין הפשט לדורש?

(ג) "משכיל לדור" לר' דוד פארדו על

רש"י מקשה: היאך היה רוצה להוכיח

מזה שלא נתקיימה הברכה, הרי

יצחק לא אמר לו אלא: "הוה גביר

לאחיר" ולא אמר "גביר לכולי

עלמא"?

ישב קושייתו. (ע' גם עלון

הדרכה!)

xx (ד) על דברי הד"א מקשה ר' נתן שפירא

בספרו "אמרי שפר" על רש"י: למה

לו להודיע לעשו זה, ששמר המצוות?

והוא מיישב קושייתו מדברי רש"י

בפ' תולדות!

מצא את דברי רש"י שמהם

ישוב הקושיה!

ר' יעקב צבי סקלנבורג: "הכתב והקבלה"

ד"ה אל אחיר (אחרי הביאו דברי רש"י):

ורמזו בזה אל כלל גדול בדקדוק

הלשון, מיוסד על אדני ההגיון...

מנהג הלשון, שאם יבוא המתואר

לפני תוארו, יבוא סימן היחס

רק במתואר לבדו, כמו (בר' כ"ט)

"ברחל בתך הקטנה", אבל אם

יקדמו התארים למתואר, יבוא היחס

גם בתארים, גם במתואר, כמו כאן.

וכן (בר' כ"ב) "את בנך, את

יחידך, את יצחק" וכדומה. ...

והסבה הזאת היא, מאחר שהוא מדרך

הלשון העברי כאשר אמרנו להקדים

תמיד המתואר, אז כיוון שנתייחס

השם העיקרי, שוב אין צורך לייחס

התארים הדבוקים. אולם אם יבוא

לפני השם, אז נחשוב כל חלק וחלק

למאמר בפני עצמו והפעל מוטב על

כולם. כמו כאן: כאלו יאמרו:

באנו אל אחיר, אולם לא כן הוא,

רק באנו אל עשו, הרי שהבין שהם

מאמרים שונים.

(2) ז' ד"ה באנו אל אחיר אל עשו: שהיית

אומר אחי הוא, אבל הוא נוהג עמך

כעשו הרשע עודנו בשנאתו.

י"ב ד"ה מיד אחי עשו: מיד אחי שאין נוהג

עמי כאח אלא כעשו הרשע.

השנה לדבריו אלה:

כ"א י' ד"ה עם בני עם יצחק: מכיון שהוא בני

אפילו אם אינו הגון כיצחק, אך, הגון

כיצחק אפילו אינו בני, אין זה כדאי

לירש עמו, קו"ח "עם בני עם יצחק"

ששתייהן בו.

במדבר י"ח ח' ד"ה בעבדי במשה: אינו אומר

"בעבדי משה" אלא "בעבדי במשה",

"בעבדי" אע"פ שאינו משה; "במשה"

אפילו אינו "עבדי" - כדאי הייתם

לירא מפניו, וכל שכן שהוא עבדי

ועבד מלך - מלך והיה לכם לומר:

אין המלך אהבו חנם...

אבל תרא"ם ווחה זה:

... לא כמו שפרשו קצת המפרשים

מטוס וכתוב "אל אחיר אל עשו"

תרי זמני, "מיד... מיד" חרי

זמני, דאם כן בני (פ')

"לאדוני לעשו" (פ' י"ח)

ליעקב" - אמאי לא דרש רש"י כלום?

- (3) י"א ד"ה קטנתי מכל החסדים: נתמסר (א) מה קשה לו?
 זכויותי על ידי החסדים והאמת (ב) כיצד מפרש רש"י את מ"ם של "מכל"?
 שעשית עמי, לכך אני ירא, שמא (ג) השהו דברי רש"י כאן לדבריו בר'
 ט"ו א' ד"ה אחר הדברים האלה.
 משהבטחתי נתקלקלתי (ויש גירסא: מה הדמיון בעמדותיהם של אברהם ושל
 נתלכלכתי) בחטא ויגרם לי יעקב בשני המקומות?
 (ד) כמה ממפרשי רש"י, מביאים להסברת
 דברי רש"י כאן את ירמיהו י"ח.
 הסבר מה ענינו הנה?

העורך: מ. פרלמן

שאלות בטעמי המקרא

- בראשית ל"ג כ' דיצב-שם מזבח ויקרא-לו אל אלקי ישראל
 גמרא מגילת דף י"ח: וא"ר אחא א"ר אלעזר: מבין שקראו הקב"ה ליעקב אל? שנ' ויקרא-לו אל
 אלקי ישראל. דאי סלקא דעתך למזבח קרא ליה יעקב אל ויקרא לו יעקב
 מיבעי ליה אלא ויקרא לו ליעקב אל ומי קראו אל? אלקי ישראל.
 תוספות שם ד"ה דאי סלקא דעתך נראה דהכי נמי כתיב (שמות י"ז) ויקרא שמו
 ה' בסי (שופטים ו') ויקרא לו ה' שלום ומתרגמי' ופליח וצלי מ"ם יש
 לומר דהתם על שם הבס ועל שם השלום שאירע להן היו קוראין למזבח כן
 אבל הכא ליכא שום מעשה שנוכל לומר שע"י כן קראו יעקב אל ואם איתא
 שיעקב קראו אל הוי' ליה לפרושי להדיא.

ת"א

ר"ש י

... ופלה עלוהי קדם-אל אלה וישראל
 ד"ה ויקרא לו - לא שהמזבח קרוי אלקי ישראל אלא על שם שהיה הקב"ה עמו
 והצילו קרא שם המזבח על שם הבס להיות שבחו של מקום בזכר בקריאת השם
 כלומר מי שהוא אל הוא הקב"ה הוא לאלקים לי ששמי ישראל וכן מצינו במשה.
 (שמות י"ז) ויקרא שמו ה' בסי לא שהמזבח קרוי ה' אלא על שם הבס קרא שם
 המזבח להזכיר שבחו של הקב"ה ה' הוא בסי. - ורז"ל דרשו שהקב"ה קראו
 ליעקב אל (מגלה י"ח) ודברי תורה כפטיש יפוצץ סלע מתחלקים לכמה טעמים
 ואני לישב פשוטו של מקרא באתי.

רשב"ם

אל אלקי ישראל שהצילנו מלבן ומעשו. כלומר האלקים הוא אלקי יעקב
 שהצילנו מלבן ומעשו וכמו שקורין שם אדם אלעזר עמנואל כמו כן בקרא
 המזבח כך וכמו שפרשתי פשוטו.

ראב"ע

אמר הגאון כי ויקרא-לו... כי פירושו שקרא אל אל השם. והנכון הוא, שכן
 הוא שם המזבח. וכן מזבח משה קרא שמו ה' בסי בעבור הבס שעשה השם במקום
 ההוא... וכן בעבור שעזר ה' את יעקב קרא שם המזבח שעבד שם השם אל אלקי
 ישראל. והטעם שהוא חזק וחקיף.

רמב"ן

ועיין עוד ראב"ע לשמות י"ח ג'... ולפי דעתי כי כן שם המזבח שבנה משה
 ה' בסי וככה שם המשיח. ה' צדקנו (ירמיהו כ"ג ו'... זה-שמו אשר-יקראו
 ה'ן צדקנו. והגאון אמר, כי השם דבק עם מלת "יקראו" ושם המשיח הוא
 "צדקנו" והנה הוא מטעם בעל הטעמים ששם טרחא (ספחא) במלת "יקראו".
 ... אבל אונקלוס אמר ופליח עלוהי קדם-אל אלהא וישראל ויהיה טעם "לו"
 כטעם "בו" בדרך... (במדבר כ' כ"ד) "למי מריבה" (וטעמו "במי מריבה").
 ר"נו היינוהים מפורש בפ' רש"י ורשב"ם וכן פי' ראב"ע (ומעתיק את הרמב"ן). ולי נראה
 שלדעת אונקלוס יהיה טעם "לו" כטעם אמרי לי אחי הוא" (בראשית ל"ב כ"ב)
 שהוא כמו עלי. ופירושו ויקרא על המזבח אל אלקי ישראל, כלומר שהתפלל
 לו.

- (1) מה פירוש הפסוק לפי רש"י, רשב"ם ראב"ע?
- (2) איך מפרש המדרש בטס' מגלה?
- (3) מהי שאלת התוספות ואיך הם מתרצים (ועיין גם בהערות של
 בעל "תורה תמימה")?
- (4) איך מסבירים רמב"ן והיידנהיים את ת"א?
- (5) במה נוגד המדרש את פיסוק הטעמים ואילו טעמים היו
 דרושים לפרש בהתאם למדרש?
- (6) איך מפרש הגאון את פסוקו ואת ירמיהו כ"ג ו'
 ומה טען ראב"ע נגדו מבחינת הטעמים?
- (7) למה מתכוון ראב"ע באומרו "והטעם שהוא חזק וחקיף".